

Musical i historia. Wstęp

Oddajemy do rąk Czytelniczek i Czytelników trzeci już tom realizowanej w ramach redaktorskiej kooperatywy „serii musicalowej”. Oficjalnie nie numerujemy kolejnych odsłon przedsięwzięcia, ponieważ na samym początku naszych prac (zbiór *Musical. Poszerzanie pola gatunku*, 2013, zbierający wypowiedzi z organizowanych wcześniej seminariów popularnonaukowych) nie mogliśmy się spodziewać, jak znaczne będzie zainteresowanie tego typu refleksją, a zwłaszcza nie przewidywaliśmy, że rozwój polskiej sceny musicalowej przybierze taki obrót. Przygotowana po kilku latach druga książka (*Republika musicali. Historia – gatunek – interpretacje*, 2020), poprzedzona i naukowymi konferencjami, i debatą poświęconą statusowi interesującego nas gatunku w kulturze – właściwie już na gorąco chwytająca czas przyspieszonych zmian.

Rozdziały trzeciej z serii monografii zapraszają do refleksji nad konkretną problematyką: jak musical staje się lekcją historii, jak ją (re)interpretuje, jak zmienia i poszerza sam dyskurs historyczny oraz sposoby opowiadania o przeszłości, wreszcie – jak konwencjonalny i w dużym stopniu umowny przecież gatunek „radzi sobie” z kategoriami realizmu, prawdopodobieństwa, reprezentacji, pamięci i – jeśli taka istnieje – prawdy historycznej. Rzecz jasna, innych odpowiedzi na te pytania udzielają twórcy musicali wystawianych na scenie, a innych filmowi reżyserzy, ale oba żywioły interesują nas w równym stopniu. Można by postawić nawet nieśmiałą hipotezę, że samo wskazanie tych różnic już jest interesujące i znaczy. Jesteśmy także ciekawi ujawnienia związków – przyjacielskich oraz wrogich – musicalu z operą i operetką, wszelkimi babkami i matkami musicalu – dzieckami naszych czasów, dziś tak już dojrzałego i domagającego się uwagi, również ze względu na jego historię jako gatunku.

Autorzy i autorki tekstów ukazują paletę chwytów i motywacji stojących za ożywianiem przez musicale konkretnych postaci i wydarzeń z historii. *Virtuoso* Matthew Hardy’ego w reżyserii Jerzego Jana Połońskiego, którego bohaterem jest Ignacy Jan Paderewski, i *Irena*, przybliżająca trajektorię życia Sendlerowej, to tylko dwie produkcje poznańskiego Teatru Muzycznego, które prowokują

do próby zgłębienia relacji musicalu i historii; Jacek Mikołajczyk spektakl *Bitwa o tron* w Teatrze Syrena poświęcił polskim królom elekcyjnym i stylizował go na talent show. Nie trzeba zatem przypominać, że w tym gatunku znajdziemy liczne przykłady oparcia fabuły na opowieści o ludziach i wydarzeniach: *Dźwięki muzyki* czy *Evita* stały się powszechnie rozpoznawane w popkulturze, *Fiorello* ukazuje życie La Guardii, w 1992 roku powstał austriacki musical *Elisabeth* – kolejny tekst oświetlający życie cesarzowej Sisi. I tak dalej, i tak dalej... Mamy nadzieję, że spis treści *Musicalu i historii* skutecznie zapowiada i wybrane do analiz tytuły, i galerię rozśpiewanych postaci historycznych.

Powtarzając tu przekonanie wielu teoretyków i historyków gatunku, ale także licznych jego miłośników, można powiedzieć, że w rozwoju musicalu historycznego krok milowy postawiony został przez Lin-Manuela Mirandę w 2015 roku w *Hamiltonie* – przez dobór aktorów i aktorek, mariaż stylu R&B i hip-hop pokazał on, że musical nie jest tym, czym stereotypowo się wydaje. Dzieło to – nagrodzone m.in. Pulitzerem i Tony, zainspirowane historią pierwszego sekretarza skarbu Stanów Zjednoczonych, Aleksandra Hamiltona, w którego postać przez rok wcielał się sam Miranda – ma charakter tyleż kultowy, co rewolucyjny. Wyznacza nową erę musicalu.

Kolejny krok milowy – to już przykład rodzimy... Planując wiosną 2022 roku konferencję „Musical i historia”, nie mogliśmy zdawać sobie sprawy z obrotu rzeczy wywołanych premierą spektaklu *1989*. Polski musical o naszej najnowszej historii nie dość, że otrzymał entuzjastyczne recenzje i uznanie widzów, to jeszcze wywołał rzetelną, pogłębioną dyskusję na temat udziału kobiet w transformacji oraz ceny ponoszonej przez rodziny działaczy. Wielka historia spleta się z historią prywatną. W kilku tekstach prezentowanego tomu znajdują się odniesienia do musicalu *1989* (m.in. dotyczące roli kobiet na przełomie lat 1980–1981 i dalszych, roli – szerzej – wszystkich prawdziwych bohaterów tamtego czasu, co stanowi ważną próbę ich „odzyskania”), zatem tu chcieliśmy wypuklić tylko dwie kwestie, w sformułowaniu których pomogą wypowiedzi Joanny Szczepkowskiej, zaproszonej na przedstawienia premierowe w roli gościa specjalnego, wypowiadającego/powtarzającego kwestię o „końcu komunizmu”. Pierwsza rzecz dotyczy – ze względu na swoistość konwencji – trudno uchwytnych w musicalu cech realizmu, prawdopodobieństwa, mimesis; tymczasem notuje Szczepkowska: „Trudno opisać ten rodzaj wcielenia, jaki się tu dokonał, ale można to nazwać kondensacją zachowań, temperamentu, mentalności”¹. Z kolei drugi fragment tekstu bardzo dobrze podsumowuje jakże trudną problematykę – w bardzo szerokim znaczeniu – edukacyjną, którą podejmują dzisiaj twórcy musicali historycznych: „Bo ten

¹ J. Szczepkowska, *Przygoda ze spektaklem „1989”*, „Dialog” 2023, nr 4, s. 137.

spektakl jest częścią naszej historii, jest krokiem naprzód, świadectwem wolności wypowiedzi, ale też szacunku do faktów i historii. Wychodzimy z teatru poruszeni, bo nowi ludzie oddają hołd historii na swój sposób².

W ostatnich dekadach musical jako pełnoprawny gatunek artystyczny i ważny tekst kultury bierze udział żywiej niż dotąd w dyskusji nad pamięcią (o) przeszłości. Czyni to na wiele sposobów, łącząc np. tryb „sprawozdawczy” (faktograficzny), swoiście apologetyczny i ściśle krytyczny. Jego popularna forma daje twórcom możliwość dotarcia do szerokich kręgów odbiorczych. Podjęty temat gwarantuje, że refleksja o przeszłości będzie stosownie pogłębiona, a „pretekst do śpiewania” stanie się w rzeczywistości sceny ważną wypowiedzią merytoryczną. Oddajemy w tej sprawie głos badaczom i badaczkom zagadnienia, ale także praktykom, reżyserom, artystom, zakładając, że w ten sposób uzupełnione perspektywy (analityczno-interpretacyjna, jak również popularnonaukowa, czasem publicystyczna, a nawet paraliteracka) mogą dać wycinkową, aczkolwiek reprezentatywną i ostatecznie spójną próbę odpowiedzi na pytanie o związki musicalu i historii.

Joanna Maleszyńska
Joanna Roszak
Rafał Koschany

² Ibidem, s. 142.